

ТОТАЛОГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВ'ЯЗАННЯ АНТРОПОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

В умовах глобальної кризи сучасності, найглибшим виявленням якої є криза самої людини, першочерговим стає філософське розв'язання таких складних антропологічних проблем, як цілісність людини, її сутність, природа тощо. Це актуалізує необхідність вироблення та впровадження в науковий простір нових теоретико-методологічних основ, адекватних реальній людині і здатних на більш високому рівні подолати обмеження традиційної раціональності (класичної та некласичної), представленої дисциплінарними підходами, недостатніми для вирішення зазначених проблем. Адже традиційна раціональність, поклавши в основу дослідження людини «розрив» суб'єкт-об'єктних відношень, абсолютизувала або людину, або її умови (середовище). Це формувало неповне, одностороннє уявлення, насамперед, про цілісність людини як її сутність, яка з позицій окремих дисциплін осмислювалася «множинно», з виявленням окремих сутнісних сторін, до яких зводилася сама цілісність. Наприклад, людина як частина природи – природна цілісність (класична методологія), або людина як неперевершений внутрішній світ – психічна цілісність (некласична методологія).

Методологічні перспективи нового осмислення людини з'явилися в межах постнекласики як нового «історичного типу раціональності» (В. С. Стьопін), який переглядає суб'єкт-об'єктні відношення, в тому числі людини і світу, не центруючи увагу окремо на суб'єкті чи об'єкті. Це змінило сам характер наукового мислення, перегляд причинної детермінації та виявлення «несилової» причини; зумовило появу нового об'єкта дослідження - саморозвиваючих «людинорозмірних» систем; перегляд ролі і значення діяльності людини, яка як невід'ємна частина такої системи є її об'єднуючим фактором, «живим рухом і дією» (В. П. Зінченко); відкриття принципово нової реальності, з якою може співвідноситися цілісність людини як

частини таких систем; визнання моральної відповідальності людини за свої діяння як умови збереження людського в людині. Разом це визначило міждисциплінарний характер досліджень (людино-) систем, для вивчення яких необхідним виявилось поєднання знань декількох дисциплін або створення нової інтегративної дисципліни з новою мовою, якою, зокрема, стала синергетика. Та навіть міждисциплінарності в осмисленні зазначених проблем виявилось недостатньо, оскільки не відбулося, як сказав Н. Луман, «остаточного подолання тягара традиції», «застарілої методологічної установки», коли «суспільство прагне мислити чимось таким, що можна спостерігати ззовні», спираючись при цьому на розрізнення суб'єкта і об'єкта, мислення і буття [1, 18]. Водночас, як доводять американські вчені Л. Хьелл і Д. Зіглер, проаналізувавши найпопулярніші психологічні концепції природи людини ХХ ст. з точки зору ефективності використання в них основних бінарних опозицій, в т.ч. і суб'єкт-об'єктної, що в межі всіх цих бінарностей не вкладаються навіть самі ці концепції [3, 41]. Тому вчені прийшли до висновку, що методологічно проблема людини може бути вирішеною лише в тому разі, якщо ці опозиції будуть розміщеними в єдиному континуумі, який об'єднає ці крайності та відобразить усю складність буття людини, виявивши саму її сутність. Та розміщення цих традиційно опозиційних відношень в єдиному континуумі або «в середині глобальної системи» (Ж. Піаже) означає не що інше, як перехід до трансдисциплінарності.

Трансдисциплінарною методологією, яка впродовж двадцяти років розробляється у вітчизняній філософії, зокрема в Центрі гуманітарної освіти НАН України, і в якій уже розроблені основні поняття, принципи, закономірності розвитку людини і суспільства та сформовано метамодель людино-світової сизигійної цілності, є метафізика тотальності. Виникнувши в межах постнекласики, метафізика тотальності вийшла за її межі, оскільки розробила вчення, в якому враховується єдине для всього суцього універсальне середовище - Буття. Як спільна субстанційна основа, Буття, з одного боку, забезпечує онтологічну єдність всього суцього, а, з іншого боку, зберігає онтичну самостійність усіх своїх форм, представляючи

єдину самодетермінуючу цілісність, що постійно змінюється і оновлюється, тобто тотальність. У методологічному відношенні це означає фундаментальність нового принципу, який відображає онтико-онтологічну дуальність будь-якої речі, яка з іншими речами завжди має спільну онтологічну основу. У загальнонауковому плані це означає створення нової картини, трансдисциплінарної за своєю суттю, здатної «генерувати, - як пишуть про тоталогію Л. П. Киященко і В. С. Стьопін, - нове мислення, в кінцевому результаті – новий світогляд і нову культуру» [2, 13]. У ній також з'ясовані умови та засоби оптимізації життя людини і суспільства в їх трансформаціях, виявлені універсальні показники оптимуму для будь-яких форм життєдіяльності. Маючи загальнодисциплінарний, міждисциплінарний і трансдисциплінарний характер, метафізика тотальності застосовна не лише до соціуму і гуманітарних проблем, а й до природних явищ, процесів і речей, отже до будь-яких об'єктів наукового пізнання. Вона слугує методологією конвергентних технологій по створенню інновацій у різних сферах культурно-духовного життя людини і суспільства. Теоретичні і прикладні матеріали тоталогії сьогодні використовуються в освіті, педагогіці, географії, космології, лінгвістиці, психології, психофізіології, антропології, театрознавстві, когнітивній сфері.

Отже, трансдисциплінарна методологія, зокрема метафізика тотальності, є новою стратегією дослідження проблем людини, які є невід'ємною частиною універсальної моделі життя як тотальності.

Література

1. Луман Н. Общество как социальная система. – М.: Логос, 2004. – 232 с.
2. Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография / Отв. ред. Л.П. Киященко и В.С. Степин. – СПб.: Издательский дом «Мирь», 2009. – 672 с.
3. Хьелл Л., Зиглер Д. Теория личности. – СПб.: Питер, 2000. – 607 с.

Гуманізм. Трансгуманізм. Постгуманізм : матеріали доповідей та виступів Міжнародної науково-теоретичної конференції, м. Суми, 19-20 квітня 2013 р. / Ред.кол.: Є.О. Лебідь, А.Є. Лебідь. — Суми : СумДУ, 2013. — С. 86-88.